

Franko Burmas *

ISSN 0469-6255
(3 - 5)

MORE NAŠE I OBALE OTOČNE

UDK (262.37) : 330.123

Pred desetak godina na jednom "okruglom stolu" Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva, izazvanom neredima u iskorištavanju obale i mora, bio sam zaključio svoj istup riječima: "Okupatori bi se s više pažnje i obzira odnosili našim obalama i moru nego mi sami."

Dugo sam nosio želju da o toj temi progovorim. Tražio sam prikladan trenutak, mjesto i povod za javni istup.

Učinilo mi se da je za to sad vrijeme, da je "Naše more" najprikladnije da se na njegovim stranicama o tome nešto kaže. A povod je dobrovoljna akcija mještana jednog obalnog naselja na otoku.

Mještani su odlučili nasip koji je nastao od iskopa pri izgradnji kuća, s obale u more nabacan, nedopustivo, neodgovorno i protuprirodno (na korist samo pojedinaca koji su se na najlakši način oslobodili iskopa), poravnati i naravno, sve betonirati.

Sve je to težak i skup posao, a oni su to preuzeli na sebe uz donaciju od 1.000 DEM i besplatni tucanik koji će isporučiti Mjesna zajednica.

Dakle, hvala vrijedan pothvat. Divim se tim ljudima, njihovoj snazi i volji. Bojim se, međutim, da za taj posao osim snage, volje i novaca treba i znanja, i to ne toliko graditeljskoga i hidrogaditeljskog koliko ekološkog, urbanističkog; znanja koje daje osjećaj za mjeru, osjećaj za očuvanje okoliša; znanja koje može ocijeniti nena-doknadivost izvorne prirode, svijesti koja poštuje naslijede predaka.

Bio sam tamo na dan početka radova i pokušao sam nametnuti ideju da se zahvat učini diskretno, respektirajući prirodni pravac obale i konfiguraciju zemljišta neposredno uz more.

Tvrdio sam da će inače uvala tim zahvatom još jednom i dodatno promijeniti svoj izgled, a njezini obrisi oblik; da će svu ljepotu "mrkente", makar bila tako ljuta i opora kao na tom mjestu, sakriti u ružni i sivi beton,

jednoličan i monoton, koji ne dopušta sjećanje, a sasvim blokira sanjarenje.

Nisam, naravno, imao izgleda za uspjeh. Moji su argumenti bili "iracionalni", ljepota, sanjarenje, sjećanje, prošlost, a njihovi "stvarni", mjerljivi u novcu: "Turisti moraju imati mista za prikladno kupanje, sunčanje i hladovanje, neposredno uz more. Di će staviti suncobran ako nima mista i ako ni sve betonirano?"

Zato treba poravnati sav nasip što dalje u more, pročelje toga poravnanog nasipa betonirati, a i cijelu površinu do ceste.

U tom našem kratkom nadmetanju poražen sam kao autsajder.

Vjerujem da su se ti moji sumještani, inače svi moji dragi znanci, prijatelji i rodaci, pitali u sebi, i između sebe, kako sam mogao zagovarati tako neprihvatljivo, nekorisno i stupačno rješenje.

Usprkos tomu ja mislim da protagonisti ove priče nisu pozvani da odluče na koji način treba učiniti posao u koji su se upustili, i uvjeren sam da mjerodavni nisu smjeli prepustiti njima sve: ideju, organizaciju i izvedbu posla.

Odluku građana da izvedu javne radove mora pratiti autoritet stručne institucije koja na takav pothvat mora primjeniti dostignuća znanosti, pravila struke i važeće standarde.

U tom malom primjeru iz naše stvarnosti sve je to izostalo, jednako danas kao i u posljednjih 50-ak godina, što je rezultiralo time da spomenutu uvalu ni graditeljski urbano (ruralno) ni pomorski pristanišno ne prepoznajemo.

Naselje nije moglo i nije smjelo ostati onakvo kao pred 50-ak godina. Ali, je li ono, kao i ostala naša naselja, moralo doživjeti tako drastične promjene; zar je trebalo zatrti gotovo sve staro, rušiti gotovo sve kuće od izvornog materijala, koji se pretvarao u tucanik, a upotrebljavao se beton i betonski bloketi.

Tako temeljita preobrazba naselja i krajolika sigurno nije bila prijeko potrebna.

U uvali je bilo jedno od starijih tipično otočnih ribarskih naselja, koje danas svatko, pogotovo turist, doži-

* Franko Burmas
Mediterranska plovidba Korčula
Korčula

Franko Burmas: More naše i obale otočne

vljava kao tek izgrađeno, potpuno novo naselje. Da, na sreću, vlasnici nisu na mjestima starih kuća izgradili nove i tako donekle zadržali prostorni raspored zgrada kao što je to bilo od starine, ni "rođeni" mještani ne bi prepoznali vlastitu uvalu.

Ali koliko god kritizirali način obnove i gradnje naselja uz more, mora se reći da su siromašni i radišni ribari i težaci bili poticani na rušenje starih i gradnju novih kuća najezdom došljaka, koji su na poklonjenim ili u besćenje kupljenim parcelama pod izgovorom da su to kuće za odmor (vikendica) gradili kućerine bez stila, reda i plana, i postali vlasnici i zemlje i kuća, a uzurpirali su i javna dobra i zajednička prava.

A onda su se ti došljaci počeli baviti turizmom i zaradivati na očigled starosjedilaca, koji su mukotrpnim, težačkim poslovima i ribarenjem jedva vezivali kraj s krajem. Ta nepobitna činjenica o uzrocima sigurno uvelike opravdava pogreške starosjedilaca učinjene u obnovi naših obalnih naselja.

Jer, oni su usprkos pomanjkanju osjećaja za mjeru u obnovi i gotovo potpunoj izmjeni objekata, zadržali tradicionalne karakteristike naselja primjerene čovjeku kao socijalnom biću.

Ono pak što se dogodilo na južnoj obali otoka Korčule od Brne od Triporta (naš pojas interesa u ovom napisu) izraz je samovolje, sebičnosti, asocijalnosti, prepotencije i arogancije.

Ako na otoku, naime, postoji išta na što se u sadašnjosti i budućnosti možemo osloniti, to su obala i more, a mi, naša generacija, "potrošila" je više obale i mora nego svi naši preci od prapovijesti do danas.

Zapanjujuće je kako se čovjekov odnos prema obali i moru izmijenio u posljednjih pedesetak godina.

Stanovnici ribarskih naselja su kroz povijest uputama, upozorenjima, kontrolama, zabranama i kaznama bili educirani na koji se način mogu koristiti morem i obalom (pristaništa - sidrišta, mandraći, izvlačilišta, vezovi itd.).

Pamtili su pravila ponašanja na obali i moru, prenosili ih na nasljednike i čudili se kad bi novo pravilo dokinulo neki stari preživjeli običaj, i dugo su za njim žalili.

Gotovo je svaki stariji ribar i stanovnik ribarskih naselja bio pozvan da vas upozori, uputi, savjetuje, i to je redovito činio ako ste protiv pravila ili običaja bacili mreže, usidrili ili vezali barku, ili na bilo koji način svojim aktivnostima na obali ili na moru remetili red ili se ponašali na takav način koji bi mogao štetiti ili vama samima ili drugima.

Oni koji su ponekad prekršili pravila bili su predmet "javne" osude, pogotovo ako je to bilo u namjeri da se domognu prednosti ili koristi, ne obazirući se na štetnost vlastitog čina za druge.

Zbog takva ponašanja znala je trpjeti podozrenje cijela njihova obitelj, pa i potomci.

Dugo su se pamtile zgode kao npr. ona u kojoj je jedan ribar svojatao mandrač, što su ga bili izgradili njegovi preci. Nesporazum je riješio predstavnik lučke vlasti rekavši "vlasniku" mandrača da je njegovo samo kamenje od kojega je on sagrađen i ako ga svojata, da može samo maknuti - odnijeti to kamenje, jer mu sama činjenica da su ga njegovi izgradili ne daje drugih prava.

Bilo je dosljedno poštivano običajno pravo na moru i na pomorskomu javnom dobru.

Ribari i stanovnici priobalja brinuli su se o čuvanju mora i pomorskoga javnog dobra, gotovo istom pomnjom kao da je riječ o vlastitom posjedu ili vlasništvu.

Trpjeli su javnu osudu rijetki pojedinci koji su ribali u zabranjeno vrijeme ili na nedopuštenim "postama", ali su oni bili izloženi i kaznama vlasti. A da se radilo samo o rijetkim prekršiteljima svjedoči i priča koju sam čuo od starih ribara, a odnosi se na vrijeme austrougarske vladavine našim krajevima, i za suvremene prilike je nevjerojatna. Tad je, naime, poštivanje reda i zakona na moru za područje otoka Hvara i Korčule nadzirao neki Splitsanin po imenu Bonačić, s barkom (gajetom) 5 metara dugom, na pariće i jedro. Obilazio je on ribarske poste, ribarska naselja i ribarnice, i u tim je prilikama provjeravao dopuštenost mjesta i vremena ribarenje, propisnost mreža (vrstu, mreže, veličinu oka itd.) i vrstu i veličinu ulovljene ribe. Obavljao je svoju dužnost vrlo savjesno i pošteno i uživao je i ugled i respekt.

U to vrijeme nije svatko tko je živio uz more ili je tu imao kuću, pa ni ako je imao barku, mogao ribariti. Ribari od zanata svoje su barke upisivali u upisnik kao "barke ribarice", a ostalim stanovnicima priobalja koji su imali barke one su se upisivale samo kao "barke šumarice" i nisu mogle služiti za ribarenje.

Je li potrebno davati primjere suvremenog ponašanja na moru da bi se usporedilo ono prošlo vrijeme s ovim današnjim?

Je li potrebno govoriti o silnim kilometrima mreža *popunica, gavunara, gerarica, bukvara, prostica*, pa čak i mreža *potezača, parangala*, a da vrše i ne spominjemo, koje stave u "pogon" "vikendaši" i "turisti" kad se sjate na obalu.

A lovci s puškama, kisikom i dinamitom?

Te namjerno zovem "lovcima" jer su oni opremljeni oružjem i eksplozivom i ubijaju ribu kao što se ubijaju ljudi suprostavljeni u ratu ili životinje i ptice u hajkama radi istrebljenja.

Pošast tih "ribara" i "lovaca" raste i ozbiljno prijeti ne samo ribama nego i ribarima; oni se ne ustručavaju ozbiljno zaprijetiti onima koji prigovore njihovu načinu lova.

Pitanje je građanske savjesti i poštenja prijaviti počinitelja krivičnog djela, ali kad upozorite prave ribare da su dužni prijaviti "lovce" eksplozivom ili puškama, oni vam odgovaraju da to ne čine jer se boje posljedica.

Što bi na to rekao davno umrli ribarski inspektor Bonačić?

O TEMPORA O MORES

Mnogo je razloga za opisane pojave i današnje stanje.

Mnogi od tih razloga ne mogu se ni spriječiti ni ukloniti, ali ima načina da se nered zaustavi, i vrati red; to treba učiniti brzo i temeljito.

Temeljni uzrok vidim u ozakonjenju "društvenog vlasništva" i "društvene imovine".

Pedesetak godina demagoški smo uvjeravani da je more i obala "društvena", "narodna", "naša".

To je bila očita besmislica, i to je danas bjelodano, a okoristili su je time oni bezobzirni koji su pojam "naša" rasčlanili u: "ničija", "svačija", "moja vlastita".

Iz takve svijesti i takva odnosa proisteklo je bezobzirno nadmetanje s poraznim posljedicama za obalu i more, ali i za odnose među samim natjecateljima.

Atribut "ničije" vlasništvo učvrstilo je svijest o dopustivosti (legalnosti) bezobzirnog ponašanja na obali i moru.

Kao prilog takvim razmišljanjima i tvrdnjama iznijet ću zgodu kojoj sam bio svjedokom, a zbila se ranih 80-ih godina. Jedan "drug" negdje iz unutrašnjosti bivše Jugoslavije, koji je radio u inozemstvu, domogao se u besćenje povećane parcele zemlje uz more, na njoj je izgradio veliku kuću namijenjenu turističkoj djelatnosti. Bavio se on tim poslom nekoliko godina, a onda je odlučio prodati i kuću i parcelu i otići. I tako je jednoga dana došao k meni po "pravno mišljenje". Upitao me može li prodati parcelu uključujući u nju i pojas uz more sve do crte koja djeli more do kopna. Bio sam zapanjen, pa sam umjesto odgovora i ja postavio pitanje je li i taj pojas uz more bio predmetom kupoprodajnog ugovora kad je on kupovao parcelu.

Njegov je odgovor bio: "Ne znam, znate, to sam ja kupovao onako duture". Prodao je kuću i parcelu, ne znam ni kome ni pod kojim uvjetima, i otišao je.

Dakle, očito je, institut "društveno vlasništvo" bio je zakonska podloga za "podinstitute": "ničije, svačije, moje" a na tome je rasla svijest o odnosu prema obali i moru. Tu svijest obvezno treba promijeniti i ne samo zato što je rezultirala poražavajućim posljedicama na moru i priobalju već i zbog toga što je nakon rasula komunističkog poretka izgubila jedino uporište svog nastanka i postojanja. Ali, to se ne može postići "prijeteljskim uvjeravanjem".

Jer, danas, usudio bih se reći, gotovo da i nema razlike u ponašanju na moru između ribara i onih koji to nisu.

Jeste li zapazili da se npr. gere, gavuni i ostala sezonska riba može naći na ribarnicama u svako doba godine?

Jeste li vidjeli da se jastozi prodaju tijekom cijele godine (u ovo ratno vrijeme i na ribarnicama) i tako sramotne veličine da se ona mjeri deagramima?

A što nam sve izmiče pogledu, što ide izravno takoreći iz mreže, u talijanske hladnjače, koje stižu i u zabitne ribarske vale? Govori se da brodovi hladnjače dolaze na poste, na mjesto ulova.

Ako je sve to točna dijagnoza, onda je očito da je preventiva izostala i da je bolest uznapredovala do alarmantnih razmjera.

Red na moru i priobalju u razvijenim zemljama na Zapadu jest posljedica visokih civilizacijskih postignuća. To je nesporno. Treba, međutim, reći da je visoki civilizacijski doseg reda i ponašanja posljedica propisa, pravila ponašanja, primjena tih pravila i propisanih kazna.

Jer, kako inače obrazložiti činjenicu da i danas u tim civilizacijskim zemljama unatoč tomu postoje vrlo funkcionalne i skupe institucije koje nadziru red na moru, priobalju i lukama, i da još i danas vrijede stroge sankcije za nepoštivanje propisa i pravila.

Američki ili australski ribari znaju, ako love ribu nedopuštene veličine ili u zabranjeno vrijeme, da će skupo platiti neposluh, velikom novčanom kaznom, oduzimanjem ribarske dozvole ili čak zaplijenom ribarskog pribora.

Ovaj sam napis zamislio samo kao poticaj široj raspravi o problemima na obali i na moru. Htio sam, barem neke, pobuditi na razmišljanje i izazvati osvrt, jer sve ovo bez svake sumnje zavređuje našu pozornost i našu brigu.

Krajnje je vrijeme da se kod svake nove intervencije u prostor na obali i na moru zapitamo koliko time neovlašteno zahvaćamo u prava budućih generacija.

Savjest nam ne može biti mirna ako svojim poduzetništvom na obali i na moru ne poštujemo pretke i ne mislimo na potomke.

"Mare nostrum" ne znači i moje more, a "sloboda mora" ne uključuje samovolju na moru.

Rukopis primljen: 30.10.1992.

